

Bezpieczeństwo maszyn oznakowanych znakiem CE w aspekcie odpowiedzialności użytkownika

Radosław Gonet

1. Wprowadzenie

W związku z wdrożeniem do prawodawstwa polskiego przepisów dyrektywy maszynowej zaobserwować można brak świadomości użytkowników maszyn o ciężkiej odpowiedzialności wynikającej z przepisów *Kodeksu pracy*. Powszechne jest bowiem przekonanie, że posiadanie wydanej przez producenta deklaracji zgodności WE i oznakowanie znakiem CE zwalnia z odpowiedzialności użytkowników maszyn. Taki stan faktyczny wykazują kontrole organów nadzoru rynku oraz audyty ekspertów zajmujących się oceną zgodności maszyn.

Jednocześnie pracodawcy nie są świadomi swojej odpowiedzialności w przypadku wyposażenia stanowisk pracy w maszyny niespełniające wymagań w zakresie oceny zgodności.

2. Stan faktyczny

Obiektywnej odpowiedzi na pytanie o rangę problemu udzielają statystyki kontrolne Państwowej Inspekcji Pracy¹ oraz informacje pochodzące z doświadczeń niezależnych ekspertów przeprowadzających oceny zgodności maszyn na zlecenie pracodawców.

2.1. Wyniki kontroli Państwowej Inspekcji Pracy

PIP, prowadząc działania kontrolne w ramach nadzoru rynku, obejmuje nimi maszyny wprowadzone do obrotu lub oddane do użytkowania w Polsce po 01.05.2004 r. Kontrole te mają na celu przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz życia pracowników zatrudnionych przy ich użytkowaniu.

Najnowsze dane w tym zakresie pochodzą z roku 2017, kiedy inspektorzy pracy przeprowadzili 1419 kontroli w 1110 podmiotach. Badano, czy użytkowane w zakładach pracy maszyny, urządzenia

techniczne oraz środki ochrony indywidualnej spełniały zasadnicze i inne wymagania. Łącznie kontrolami objęto 1351 wyrobów. Inspektorzy pracy zakwestionowali 49% spośród nich, ze względu na różnego rodzaju nieprawidłowości.

W zakresie spełnienia wymagań zasadniczych przez maszyny² kontrolami objęto ich łącznie 879. Zaskakujący jest fakt, że 544 maszyny nie spełniały wymagań zasadniczych, co stanowi 62% ogółu kontrolowanych.

Ujawnione niezgodności (rys. 1) dotyczyły zarówno wymagań formalno-prawnych i dokumentów, jak i aspektów bezpieczeństwa technicznego, które wpływają bezpośrednio na ryzyko zaistnienia wypadków przy pracy. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że znaczny odsetek nieprawidłowości dotyczył braku właściwych zabezpieczeń chroniących przed zagrożeniami mechanicznymi. Stwierdzone wady maszyn związane były także z niewłaściwym funkcjonowaniem układów sterowania.

Co 5 maszyna posiadała instrukcję, której treść nie zawierała wymaganych informacji, wpływających na bezpieczeństwo użytkownika. Najwięcej nieprawidłowości (36%) dotyczyło braku lub wadliwej treści Deklaracji zgodności WE. Przeprowadzone kontrole wykazały także brak oznakowania znakiem CE oraz oznakowanie tym znakiem w sposób nieprawidłowy.

Rys. 1. Odsetek maszyn niespełniających wymagań zasadniczych wg kontroli PIP w roku 2017 [Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PIP]

Streszczenie: Eksploatowane do niedawna stare maszyny w przedsiębiorstwach dbających o jakość systemów wytwarzania zastępowane są nowymi: sprawniejszymi, dokładniejszymi i szybszymi. Przedsiębiorca, kupując nową maszynę, żąda od jej producenta dostarczenia Deklaracji zgodności WE oraz oznakowania znakiem CE. Niewielu jednak zdaje sobie sprawę z faktu, że wydanie przez producenta deklaracji zgodności WE dla maszyny i oznakowanie jej znakiem CE nie zwalnia z odpowiedzialności za jej bezpieczeństwo. W artykule wskazane zostaną prawne aspekty odpowiedzialności przedsiębiorcy, które nabierają szczególnego znaczenia po uwzględnieniu liczby maszyn niespełniających wymagań bezpieczeństwa.

Abstract: Enterprises that care about the quality of production systems replace old machines with new ones that are more efficient, more accurate and faster. An entrepreneur buying a new machine asks the manufacturer to provide the EC declaration of conformity and the CE marking. Few are aware of the fact that the declaration of conformity of the manufacturer of the machine and its marking by the manufacturer does not exclude the user's liability. The article will indicate the legal aspects of the entrepreneur's responsibility, which take on a special meaning after considering the number of machines that do not meet the safety requirements.

W sprawozdaniu Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2017 r. czytamy: „Na podstawie wyników kontroli można stwierdzić,

że przyczyną nieprawidłowości są niedopatrzenia osób sprawujących kontrolę nad procesem produkcji wyrobów, a także odpowiedzialnych za sporządzenie dokumentacji technicznej, instrukcji użytkownika i deklaracji zgodności. Powodem działań w kolizji z przepisami są też czynniki ekonomiczne. Przeprowadzenie kompleksowej procedury oceny zgodności z wymaganiami zasadniczymi nie jest możliwe bez odpowiedniego nakładu finansowego ze strony wytwórcy. Zaniechania w tym zakresie bezpośrednio przekładają się na jakość wykonania, a w przypadku maszyn także na sprawność urządzeń ochronnych”.

2.2. Obserwacje ekspertów oceniających zgodność maszyn

Aktualnie w Polsce funkcjonuje jedynie kilka eksperckich firm konsultingowych, które potrafią prawidłowo oceniać zgodność maszyn z wymaganiami zasadniczymi oraz wskazać sposoby usunięcia stwierdzonych uchybień. Jedną z wiodących w tym zakresie jest EcoMS Consulting³, której konsultanci co roku dokonują oceny dziesiątek maszyn, zespołów maszyn i linii technologicznych.

Analiza raportów z ocen zgodności maszyn w roku 2018 wykazuje, że największy odsetek niezgodności związanych z bezpieczeństwem wypadkowym dotyczy:

- odległości bezpieczeństwa w aspekcie ryzyka związanego z możliwością sięgnięcia kończynami górnymi do stref niebezpiecznych;
- właściwego systemu bezpieczeństwa nadzorującego osłony ruchome i urządzeń blokujących sprzężonych z osłonami;
- umiejscowienia technicznych środków ochronnych ze względu na prędkości zbliżania się części ciała człowieka, a w tym w szczególności: doboru i sposobu montażu optoelektronicznych systemów bezpieczeństwa;
- elementów i systemów sterowania maszyn, związanych z bezpieczeństwem;
- systemów i urządzeń zatrzymania awaryjnego.

Ponadto znaczny odsetek niezgodności dotyczy treści instrukcji oraz deklaracji zgodności.

Podkreślić należy, że wymienione powyżej niezgodności dotyczą wyłącznie maszyn nowych, wyprodukowanych po wejściu Polski do Unii Europejskiej, oznakowanych znakiem CE i dla których producenci wydali Deklaracje zgodności WE.

3. Wymagania przepisów prawa

Kwestie dotyczące bezpieczeństwa maszyn zostały opisane w Rozdziale czwartym Działu dziesiątego⁴ *Kodeksu pracy*, który zawiera następujące wymagania prawne:

- Art. 215 nakłada obowiązek zapewnienia odpowiednich standardów w zakresie budowy maszyn i urządzeń.

Zgodnie z tym przepisem pracodawca jest obowiązany zapewnić, aby stosowane maszyny i inne urządzenia techniczne:

1. zapewniały bezpieczne i higieniczne warunki pracy, w szczególności zabezpieczały pracownika przed urazami, działaniem niebezpiecznych substancji chemicznych, porażeniem prądem elektrycznym, nadmiernym hałasem, działaniem drgań mechanicznych i promieniowania oraz szkodliwym i niebezpiecznym działaniem innych czynników środowiska pracy;
2. uwzględniały zasady ergonomii.

- Art. 216 wprowadza obligatoryjność stosowania zabezpieczeń.

W przypadku, gdy maszyny i inne urządzenia techniczne nie spełniają wymagań określonych w art. 215, na pracodawcę nałożono obowiązek wyposażania ich w odpowiednie zabezpieczenia. Do obowiązków pracodawcy należy także wyposażenie maszyny lub innego urządzenia technicznego w odpowiednie zabezpieczenia w przypadku, gdy konstrukcja zabezpieczenia jest uzależniona od warunków lokalnych.

Konstrukcja powyższych przepisów kodeksowych wskazuje, że pozostaje aktualny pogląd Sądu Najwyższego⁵, że pracodawca nie może się zasłaniać odpowiedzialnością producenta za dopuszczenie do ruchu maszyny, urządzenia lub narzędzia niespełniającego wymagań bezpieczeństwa. Nie zwalnia pracodawcy od odpowiedzialności

także fakt, że producent uznał urządzenie za bezpieczne, wydając stosowny dokument (np. Deklarację zgodności WE).

- Art. 217 wprowadza standardy jakości maszyn i urządzeń.

Przepis ten zakazuje wyposażania stanowisk pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności określonych w odrębnych przepisach.

Analizując treść tego przepisu, uwzględniając zawarte w nim sformułowanie „Niedopuszczalne jest...”, można stwierdzić bezwzględny zakaz wyposażania stanowisk pracy w maszyny niespełniające wymagań zasadniczych. Odniesienie do wymagań dotyczących oceny zgodności, w aspekcie przepisów dotyczących maszyn, dotyczy ustawy o systemie oceny zgodności⁶, do której przepisem wykonawczym (na podstawie art. 9) jest aktualnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn⁷.

Konsekwencją tak sformułowanego zapisu kodeksowego jest zakaz wyposażania stanowisk pracy w maszyny, które nie spełniają wymagań zasadniczych, zgodnie z którymi należy przeprowadzić właściwą procedurę oceny zgodności, zapewnić bezpieczeństwo maszyny, a następnie sporządzić Deklarację zgodności WE i oznakować maszynę znakiem CE.

4. Odpowiedzialność wykroczeniowa i karna pracodawcy

Ranga omawianych w poprzednim rozdziale przepisów nabiera szczególnego znaczenia wobec faktu, iż ich naruszenie jest podstawą do wszczęcia postępowania wykroczeniowego na podstawie 283 § 1 *Kodeksu pracy*, zgodnie z którym nieprzestrzeżenie przepisów lub zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przez osoby odpowiedzialne za stan bezpieczeństwa i higieny pracy albo kierujące pracownikami lub innymi osobami fizycznymi skutkują odpowiedzialnością wykroczeniową. Jest to przepis ogólny (tzw. blankietowy), nierozstrzygający,

które naruszenie przepisów z zakresu bhp posiada wymiar wykroczeniowy.

Na uwagę zasługuje fakt, że odrębne miejsce w przepisach sankcyjnych *Kodeksu pracy* zajmuje naruszenie art. 217 i sformułowanego w nim zakazu – znajduje to swoje odzwierciedlenie w art. 283 § 2 *Kodeksu pracy*. W tym przypadku *Kodeks pracy* nie przewiduje zwolnienia z odpowiedzialności wykroczeniowej na podstawie posiadanej Deklaracji zgodności WE i właściwego oznakowania maszyn znakiem CE.

Powyższe wykroczenia są zagrożone karą grzywny od 1000 do 30 000 zł, a osobami obwinionymi mogą być pracodawcy, osoby kierujące pracownikami i menedżerowie różnych szczebli.

W tym miejscu warto także wskazać najpoważniejsze zagrożenie sankcyjne, a wynikające z art. 220 *Kodeksu karnego*⁸. W przypadku, gdy w wyniku niedopełnienia obowiązku dojdzie do narażenia pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, czyn taki jest kwalifikowany jako przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3.

5. Sposób minimalizacji ryzyka

Mając na względzie zarówno wyniki kontroli inspektorów Państwowej Inspekcji Pracy, jak i dane pochodzące od komercyjnych audytorów maszyn, rozważyć należy ryzyko związane z poprzestaniem na uzyskaniu od producenta maszyny Deklaracji zgodności WE. Z wcześniej przedstawionych danych i informacji prawnych wynika, że pomimo odpowiedzialności karnej producenta⁹ znaczna odpowiedzialność spoczywa także na użytkownikach maszyn (pracodawcy). Odpowiedzialność ta nabiera szczególnego znaczenia wobec faktu, że to pracodawcy są tymi, u których niezgodności (podczas kontroli PIP) są stwierdzane.

Wobec powyższego w ostatnich latach w Polsce obserwuje się wzrastające zainteresowanie świadomych pracodawców poprawą poziomu bezpieczeństwa pracy, którego podstawowym aspektem jest bezpieczeństwo techniczne. Wynika to wprost ze znajomości przepisów prawa i zrozumienia rangi problemu oraz własnej odpowiedzialności

w przypadku zaistnienia wypadku przy pracy. W związku z tym rośnie także zapotrzebowanie na rzetelne i profesjonalne wsparcie w zakresie weryfikacji spełnienia przez maszyny wymagań bezpieczeństwa.

Na polskim rynku funkcjonują podmioty, które oferują przeprowadzenie ocen zgodności maszyn, lecz tylko kilka z nich potrafi zrobić to w sposób profesjonalny. Eksperckie podejście do kwestii bezpieczeństwa maszyn wymaga bowiem rozległej wiedzy interdyscyplinarnej z zakresu: umiejętności właściwej interpretacji przepisów prawa krajowego i wspólnotowego, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, technologii wytwarzania, mechaniki, automatyki i elektroniki. Praktyczne podejście i umiejętność rozwiązywania problemów z zakresu bezpieczeństwa maszyn wymaga ponadto posiadania wiedzy i doświadczenia w zakresie formułowania koncepcji bezpieczeństwa, których źródłem jest kilkaset norm technicznych zawierających sprawdzoną wiedzę inżynierską.

Większość tego rodzaju firm, po pozytywnej weryfikacji, wystawia dokument potwierdzający ten fakt. Nie zdejmuje to wprawdzie z pracodawcy odpowiedzialności, o której była mowa wcześniej, lecz pozwala na upewnienie się co do bezpieczeństwa maszyny, w którą wyposaża się stanowisko pracy. Jednocześnie w przypadku postępowania sądowego istnieje możliwość posłużenia się tego rodzaju dokumentem jako dowodem na podjęcie dodatkowych i szczególnych działań, mających na celu dopełnienie obowiązku wynikającego z art. 207 § 2 *Kodeksu pracy*. Zgodnie z tym przepisem pracodawca jest obowiązany chronić zdrowie i życie pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki.

6. Wnioski

Jak wynika z przedstawionych statystyk, prawdopodobieństwo niespełnienia przez nowe maszyny wymagań bezpieczeństwa jest wysokie. Jednocześnie aktualnie obowiązujące przepisy prawa penalizują w tym zakresie zarówno zaniebdania producenta, jak i pracodawcy.

Wielu pracodawców jest nieświadomych faktu, że z odpowiedzialności nie zwalnia ich posiadanie Deklaracji zgodności WE maszyny pomimo tego, iż producent w jej treści stwierdza spełnienie wszystkich (mających zastosowanie) wymagań zasadniczych.

W związku z powyższym zasadne jest dokonywanie weryfikacji spełnienia przez maszyny wymagań prawnych, w tym z zakresu bezpieczeństwa pracy. Pozwala to na wykrycie niezgodności oraz podjęcia działań mających na celu ich jak najszybsze wyeliminowanie.

Przypisy

1. Sporządzenie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy – 2017.
2. O których mowa w rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn (Dz.U. Nr 199, poz. 1228 ze zm.).
3. www.ecoms.pl.
4. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy* (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 917).
5. Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 1962 r., 4CR 811/61, OSNCP 1963, nr 6, poz. 134.
6. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz.U. Nr 166, poz. 1360).
7. Poprzednio:
  - rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 10 kwietnia 2003 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn i elementów bezpieczeństwa (Dz.U. Nr 91, poz. 858) – obowiązywało od 01.05.2004 r. do 31.12.2005 r.;
  - rozporządzenie Ministra Gospodarki z 20 grudnia 2005 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn i elementów bezpieczeństwa (Dz.U. Nr 259, poz. 2170) – obowiązywało od 01.01.2006 r. do 28.12.2009 r.
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.).
9. Art. 47–47c ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz.U. Nr 166, poz. 1360).

 dr inż. Radosław Gonet
EcoMS Consulting Sp. z o.o., Wrocław